

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Навчально-науковий інститут
філології та історії
Кафедра української мови, літератури та методики навчання

СИЛАБУС
навчальної дисципліни
ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
2026–2027 н. р.

Освітній рівень	перший (бакалаврський)
Статус дисципліни	нормативна навчальна дисципліна
Галузь знань	01 Освіта / Педагогіка
Спеціальність	014 Середня освіта (Українська мова і література)
Освітньо-професійна програма	«Середня освіта (Українська мова і література)»
Обсяг дисципліни	3 кредити ECTS (90 академічних годин)
Види аудиторних занять	лекції, практичні заняття
Форма контролю	залік
Півріччя викладання	друге

Інформація про викладача

Викладач (ПІБ, науковий ступінь, вчене звання, посада)	Медвідь Наталія Сергіївна , канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання
Контактний телефон	+380668970388
E-mail:	Medvedica@ukr.net
Профіль викладача	https://gnpu.edu.ua/index.php/ua/pro-universytet/naukovo-pedahohichni-p-ratsivnyky/406-medvid-nataliya-sergijivna
Консультації	середа 15.00-17.00; платформа Google Meet / Zoom

Кількість часу на вивчення

Лекцій	18
Практичних занять	20
Самостійна робота	

«Історія української мови» – один із найважливіших курсів у системі підготовки філологів, який логічно завершує вивчення дисциплін історико-лінгвістичного циклу. Актуальність вивчення курсу для фахівців з української мови зумовлена тим, що їхня професійна діяльність передбачає наукове розуміння процесів становлення української мови, а також її еволюції від найдавнішого періоду до нашого часу. Засвоєння цієї дисципліни дозволить студентам набути знань про походження, становлення, основні тенденції історичного розвитку української мови.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Історія української літературної мови» є набуття знань про те, як на основі діалектів відбувається становлення і розвиток української мови, вдосконалення, збагачення української літературної мови та вироблення її стилів, фонетичних, граматичних, лексичних та правописних норм протягом усього її історичного існування; набуття навичок аналізу фактів і явищ в історії української мови; підготовка до розв'язання лінгводидактичних і дослідницьких завдань; прищеплення навичок академічної доброчесності; забезпечення сприятливих умов для кожного здобувача освіти залежно від його індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів; розвиток гнучких навичок; безперервна самоосвіта та самовдосконалення на засадах сталого розвитку.

Завдання курсу історії української літературної мови полягає в озброєнні студентів певною сумою знань про попередні історичні зміни в українській літературній мові, про загальні процеси, характерні для неї на сучасному етапі функціонування, у визначенні тенденцій її майбутнього розвитку, що означає формування знань, які забезпечать орієнтацію в загальному процесі історичного розвитку української літературної мови, еволюції її стилів, лексичного складу і граматичної будови, її лексичних, граматичних, стилістичних і правописних норм у зв'язку з історією українського народу та його культури, у зв'язку з боротьбою різних суспільно-політичних течій в різний історичний час. Такі професійно необхідні знання допоможуть майбутньому вчителю викладати українську літературу в школі у нерозривному зв'язку з історією становлення і розвитку української літературної мови, давати загальну характеристику може придатися йому, зокрема, при загальній характеристиці літератури певної доби, при визначенні ролі видатних письменників в історії української літератури, при аналізі мовностилістичних їх творів.

Пререквізити. Курс «Історія українська мова» пов'язаний з такими лінгвістичними дисциплінами, як «Вступ до мовознавства», «Українська діалектологія», «Історична граматика», «Сучасна українська мова», вивчення яких закладає основи для засвоєння студентами історії становлення та розвитку української літературної мови.

У результаті вивчення курсу здобувач набуває загальні і фахові компетентності:

Дисципліна формує такі загальні компетентності (ЗК):

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності й досягнення українського суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки й технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 3. Здатність до логічного, критичного, аналітичного, абстрактного, творчого мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 4. Здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями, застосовувати їх у практичних ситуаціях професійної взаємодії, бути критичним і самокритичним.

ЗК 5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 8. Здатність до використання інформаційних і комунікаційних технологій, пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 13. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів), дотримуватися принципів академічної доброчесності.

Дисципліна формує такі фахові компетентності (ФК):

ФК 1. Здатність до формування в здобувачів освіти ключових і предметних компетентностей та здійснення міжпредметних зв'язків.

ФК 4. Здатність використовувати досягнення сучасної науки в галузі теорії та історії української мови і літератури, зарубіжної літератури в закладах освіти, практиці навчання української мови і літератури, зарубіжної літератури.

ФК 7. Здатність використовувати когнітивно-дискурсивні вміння, спрямовані на сприйняття й породження зв'язних монологічних і діалогічних текстів в усній та письмовій формах, володіти методикою розвитку зв'язного мовлення здобувачів освіти в процесі говоріння й підготовки творчих робіт.

ФК 9. Здатність інтерпретувати й зіставляти мовні та літературні явища, використовувати різні методи й методики аналізу тексту.

ФК 10. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі з метою інтерпретації та порівняння мовних і літературних явищ, використання різних методів і методик аналізу тексту.

ФК 18. Здатність до використання інновацій у професійній діяльності в галузі освітніх і лінгвістичних досліджень для проведення власного наукового дослідження, узагальнення й оприлюднення результатів розроблення актуальної проблеми (у науково-методичних виданнях, виступах тощо).

Дисципліна формує такі програмні результати навчання (ПРН):

ПРН 2. Знає сучасні філологічні й дидактичні засади навчання української мови і літератури, зарубіжної літератури.

ПРН 4. Знає мовні норми, соціокультурну ситуацію розвитку української мови, особливості використання мовних одиниць у певному контексті, мовний дискурс художньої літератури й сучасності.

ПРН 8. Уміє працювати з різними джерелами інформації (науковими, довідково-енциклопедичними, художніми, бібліографічними, навчально-методичними, цифровими та ін.),

видобувати, обробляти й систематизувати інформацію, використовувати її в освітньому процесі.

ПРН 11. Володіє комунікативною мовленнєвою компетентністю з української та іноземної мови (лінгвістичний, соціокультурний, прагматичний компоненти відповідно до загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти), здатний удосконалювати й підвищувати власний компетентнісний рівень у вітчизняному та міжнародному контексті.

ПРН 15. Використовує гуманістичний потенціал рідної й зарубіжної літератури для формування духовного світу юного покоління громадян України.

ПРН 22. Ефективно спілкується в науково-навчальній, соціально-культурній та офіційно-ділових сферах; виступає перед аудиторією, бере участь у дискусіях, обстоює власну думку (позицію), дотримується культури поведінки й мовленнєвого спілкування.

ПРН 25. Здатний навчатися впродовж життя і вдосконалювати з високим рівнем автономності набуту під час навчання кваліфікацію.

ПРН 26. Здатний аналізувати й вирішувати соціально та особистісно значущі світоглядні проблеми, приймати рішення на підставі сформованих ціннісних орієнтирів, визначати власну соціокультурну позицію в полікультурному суспільстві, бути носієм і захисником національної культури.

Постреквізити вивчення навчальної дисципліни «Історія української мови»: «Навчально-залікова практика», «Комплексний кваліфікаційний екзамен з української мови та української і зарубіжної літератур».

Організація навчання, викладання і контролю

Навчальний матеріал курсу структуровано в логічно завершені частини-модулі, у межах кожного з них визначено навчальні теми, що охоплюють різні форми і види навчальної діяльності студентів: аудиторну (практичні заняття) та самостійну роботу.

В основу навчання і викладання покладено методи навчання і викладання та форми оцінювання програмних результатів навчання.

Добір методів навчання і викладання ґрунтується на програмних результатах навчання:

- *словесні* методи: бесіда, дискусія;
- *наочні*: ілюстрування;
- *практичні*: виконання вправ і завдань, робота з інформаційними джерелами;
- *інноваційні* технології: інтерактивне навчання, проблемне навчання.

Інструментом для вимірювання професійних результатів навчання є різні **форми оцінювання**:

- *усні*: виступ, бесіда, відповідь;
- *письмові*: виконання вправ і завдань, укладання схем або таблиць, самостійна робота тощо;
- *тестові*: виконання тестів;
- *самоконтроль*: самооцінювання власної навчальної дії.

Домінує формувальне оцінювання, відповідно до якого оцінювання є не лише інструментом для вимірювання професійних результатів навчання, а й засобом для постійного навчання, формування загальних і фахових компетентностей.

Основні поняття: історія української літературної мови, літературна мова, загальнонародна мова, церковнослов'янська мова, проста мова, нова українська літературна мова, сучасна українська літературна мова, правописні реформи, державний статус мови, походження української мови, лінгвоцид української мови, мовна політика, соціолінгвістична ситуація в Україні.

Особливості опанування освітнього компоненту під час дистанційної форми навчання. Навчальні заняття для здобувачів вищої освіти денної і заочної форм навчання під час дистанційної освіти здійснюється в синхронному (взаємодія учасників освітнього процесу з одночасним перебуванням у вебсередовищі дистанційного навчання) за допомогою технологій дистанційного навчання (онлайн-зв'язок програмного забезпечення Zoom, Google Meet, Skype, соціальних месенджерів Viber, Instagram, Telegram тощо) та асинхронному режимі (взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання із затримкою в часі) за допомогою електронної пошти, соціальних мереж, форумів, Google Classroom та інших хмарних технологій.

Курс «Історія української мови» вивчається здобувачами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти у восьмому семестрі. Освітній процес охоплює лекційні та практичні заняття, виконання самостійних робіт, модульних контрольних робіт та підсумковий контроль (залік).

Структура залікових кредитів дисципліни

Назва теми	Кількість годин, відведених на:		
	аудиторні заняття		самостійна робота студентів (СРС)
	лекції	практичні заняття	
Модуль 1. Періодизація історії української літературної мови			
Тема 1. Історія української літературної мови як навчальна дисципліна	1	1	2
Тема 2. Періодизація історії української літературної мови	1	1	2
Модуль 2. Давня українська літературна мова			
Тема 3. Літературні мови давньоукраїнського періоду	2	2	4

Тема 4. Літературні мови середньоукраїнського періоду (XIV–XVI ст.)	2	2	4
Тема 5. Літературні мови в Україні XVI – XVII ст.	1	1	6
Тема 6. Розвиток освіти і друкарства в Україні. Вищі школи	1	1	4
Тема 7. Мова художньої літератури XVI – XVII ст.	1	1	6
Тема 8. Українська літературна мова початкового періоду формування її на народнорозмовній основі	1	1	6
Модуль 3. Нова українська літературна мова			
Тема 9. Нова українська літературна мова	2	2	4
Тема 10. Тарас Шевченко – основоположник української літературної мови	2	2	4
Тема 11. Шляхи розвитку української літературної мови в XIX – на поч. XX ст.	2	2	4
Тема 12. Українська мова у радянський час	1	2	3
Тема 13. Доба державності української мови	1	2	3
Всього за VIII семестр	18	20	52

Самостійна (індивідуальна) робота здобувачів освіти із зазначеного курсу передбачає:

- I. Підготовку і конспектування питань з певної теми навчально-робочої програми.
- II. Складання термінологічного словника до теми.
- III. Робота здобувачів освіти за спеціальними пошуково-дослідницькими завданнями: робота з науковими джерелами, підготовка доповіді, презентації, проектів тощо.

**Система оцінювання (критерії оцінювання та шкала оцінювання)
з дисципліни «Історія української мови»**

Навчальні досягнення здобувачів освіти оцінюються за 100-бальною шкалою та шкалою ECTS (A, B, C, D, E, FX, F) (Таблиця 1).

**Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів
з курсу «Історія української мови»**

Таблиця 1

Оцінка ECTS	Сума балів за 100 бальною шкалою	Рівні навчальних досягнень студентів	Критерії
A	90-100	Високий рівень володіння теоретичними знаннями й практичними	Здобувач вищої освіти уповні оволодів запропонованим у курсі матеріалом. Його відповідь аргументована й відзначається логічністю, вичерпністю викладу, зв'язністю, послідовністю. Теоретичні положення підкріплюються конкретними прикладами. Здобувач вищої освіти вільно
	100		
	99		
	98		
	97		

	96	вміннями	володіє науковою термінологією. Студент творчо працює на практичних заняттях, бере активну участь у колективних обговореннях проблем. Він виконав усі завдання, винесені на самостійне опрацювання.
	95		
	94		
	93		
	92		
	91		
	90		
B	82-89	Достатній рівень оволодіння знаннями навчального матеріалу, вміннями їх практичного впровадження	Здобувач вищої освіти оволодів понад 90% запропонованого в курсі матеріалу. Його відповідь аргументована й відзначається логічністю, вичерпністю викладу, зв'язністю, послідовністю. Теоретичні положення підкріплюються конкретними прикладами. Здобувач вищої освіти на достатньому рівні володіє науковою термінологією. Студент активно працює на практичних заняттях, бере участь у колективних обговореннях проблем. Він виконав понад 90% завдань, винесених на самостійне опрацювання.
	89		
	88		
	87		
	86		
	85		
	84		
	83		
82			
C	74-81	Середньо-достатній рівень володіння теоретичним матеріалом та готовності до оперування набутими вміннями й навичками	Здобувач вищої освіти оволодів понад 80% запропонованого в курсі матеріалу. Його відповідь переважно аргументована й відзначається логічністю, вичерпністю викладу, зв'язністю, послідовністю. Теоретичні положення підкріплюються конкретними прикладами. Здобувач вищої освіти на достатньому рівні володіє науковою термінологією. Студент активний на практичних заняттях, бере участь у колективних обговореннях проблем. Він виконав понад 80 % завдань, винесених на самостійне опрацювання.
	81		
	80		
	79		
	78		
	77		
	76		
	75		
74			
D	64-73	Середній рівень володіння теоретичними знаннями, практичними вміннями й навичками	Студент оволодів понад 60% запропонованого в курсі матеріалу, але його знання мають несистемний характер. Відповідь є неповною і недостатньо аргументованою. Теоретичні положення не завжди підкріплюються конкретними прикладами. Здобувач вищої освіти на середньому рівні володіє термінологією з дисципліни. Він виконує роботу під керівництвом викладача, але під час виконання різної складності завдань за зразком (інструкцією) припускається помилок. Здобувач вищої освіти виконав понад 60% завдань, винесених на самостійне опрацювання.
	73		
	72		
	71		
	70		
	69		
	68		
	67		
	66		
	65		
64			
E	60-63	Рівень володіння теоретичним матеріалом, практичними вміннями й навичками визначається нижчим за середній	Студент оволодів понад 50% запропонованого в курсі матеріалу, але його знання мають несистемний характер. Відповідь є неповною і недостатньо аргументованою. Теоретичні положення інколи підкріплюються конкретними прикладами. Здобувач вищої освіти володіє близько половини термінів із дисципліни. Він виконує роботу переважно під керівництвом викладача, але під час виконання різної складності завдань за зразком (інструкцією) припускається помилок. Здобувач вищої освіти виконав понад 50% завдань, винесених на самостійне опрацювання.
	63		
	62		
	61		
	60		
FX	35-59	Низький рівень володіння навчальним матеріалом, студент не	Студент оволодів понад 40% запропонованого в курсі матеріалу. Його знання мають фрагментарний характер. Відповідь є частковою і здебільшого неаргументованою. Теоретичні положення майже не підкріплюються конкретними прикладами. Здобувач вищої освіти володіє

		спроможний опанувати практичні вміння без додаткових занять з дисципліни	деякими термінами з дисципліни. Він виконує роботу переважно під керівництвом викладача, але під час виконання різної складності завдань за зразком (інструкцією) припускається багатьох помилок. Здобувач вищої освіти виконав понад 40% завдань, винесених на самостійне опрацювання.
F	1-34	Низький рівень знань із дисципліни, відсутність практичних умінь і навичок, що є підставою для повторного вивчення дисципліни	Здобувач вищої освіти не володіє навчальним матеріалом. Відповідь переважно неправильна і неаргументована. Теоретичні положення не може підкріпити конкретними прикладами. Здобувач вищої освіти не володіє термінологією з дисципліни. Під час виконання навіть елементарних завдань за зразком (інструкцією) припускається багатьох помилок. Здобувач вищої освіти виконав до 40% завдань, винесених на самостійне опрацювання.

Загальний підсумковий бал із дисципліни визначається на основі додавання (знаходження суми) балів за всі види робіт, передбачених робочою навчальною програмою з дисципліни, і виставляється у відомість обліку успішності, індивідуальний навчальний план студента та/або залікову книжку за двома шкалами оцінювання: 100-бальною і ECTS.

Максимальна кількість балів, яку може набрати студент за поточну навчальну діяльність із дисципліни – 100 балів. Підсумкова оцінка є сумою балів, які отримує студент за поточну роботу на практичних заняттях, виконання завдань для самостійної роботи студентів, модульний контроль.

Розподіл балів у межах навчальної дисципліни «Історія української мови»

Таблиця 2

Практичні заняття	Самостійна робота	Модульний контроль	Залік
Максимальна кількість балів – 50	Максимальна кількість балів – 45	Максимальна кількість балів – 5	0

ПЗ № 1	ПЗ № 2	ПЗ № 3	П № 4	П № 5	ПЗ № 6	П № 7	П № 8	П № 9	П № 10	С № 1	СР № 2	СР № 3	СР № 4	СР № 5	СР № 6	С Р № 7	С Р № 8	С Р № 9	МК № 1
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

Шкала оцінювання навчальних досягнень студентів на практичному занятті

Бали	Рівні навчальних досягнень студентів
5	Високий рівень володіння теоретичними знаннями й практичними вміннями (не менше 90 %).
4	Достатній рівень володіння теоретичними знаннями, практичними вміннями й навичкам (не менше 70-80%).

3	Середній рівень володіння теоретичними знаннями, практичними вміннями й навичками (на менше 50-60%).
2	Рівень володіння теоретичним матеріалом, практичними вміннями й навичками визначається нижчим за середній (не менше 30-40%).
1	Низький рівень володіння навчальним матеріалом, практичними вміннями й навичками (не менше 10-20%).

Шкала оцінювання самостійної / контрольної роботи

Бали	Рівні навчальних досягнень студентів
5	Високий рівень володіння теоретичними знаннями й практичними вміннями (не менше 90 %).
4	Достатній рівень володіння теоретичними знаннями, практичними вміннями й навичкам (не менше 70-80%).
3	Середній рівень володіння теоретичними знаннями, практичними вміннями й навичками (на менше 50-60%).
2	Рівень володіння теоретичним матеріалом, практичними вміннями й навичками визначається нижчим за середній (не менше 30-40%).
1	Низький рівень володіння навчальним матеріалом, практичними вміннями й навичками (не менше 10-20%).

Рекомендована література

Основна:

- Баденкова В. М. Історія української літературної мови : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. URL : https://chtyvo.org.ua/authors/Badenkova_Viktoriiia/Istoriia_ukrainskoi_literaturnoi_movy/
- Голоюх Л. В. Історія української літературної мови : навч. посібник. Луцьк : Надстир'я, 2021. 140 с.
- Історія української літературної мови: навчально-методичний посібник для проведення практичних занять і тестового контролю для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 «Середня освіта» предметної спеціальності 014.01 «Українська мова і література» /Уклад. Папіш В.А. Ужгород, 2023. 60 с.
- Крижанівська О. І. Історія української мови. Історична фонетика. Історична граматики : навч. посіб. URL : https://chtyvo.org.ua/authors/Kryzhanivska_Olha/Istoriia_ukrainskoi_movy_Istorychna_fonetyka_Istorychna_hramatyka/
- Медвідь Н. С., Марєєв Д. А., Каліш В. А. Історія української мови : методичні вказівки до практичних занять. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023. 84 с.

Додаткова:

- Бевзенко С.П. Історія українського мовознавства. Історія вивчення української мови : навч. посібник. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Bevzenko_S_P/Istoriia_ukrainskoho_movoznavstva_Istoriia_vyvchennia_ukrainskoi_movy/
- Драч О. О., Кочерга Г. В. Історія української культури і літературної мови в контексті національного державотворення»: навчально-методичний посібник. Черкаси, 2017. 308 с.
Історія української мови : хрестоматія / Упор. С. Я. Єрмоленко, А. К. Мойсієнко. URL : <https://archive.org/details/istmov1996>
- Медвідь Н. С. Історія української літературної мови XI – XVIII ст. : навчально-методичний посібник для самостійної та індивідуальної роботи студентів. URL : <https://repository.gnpu.edu.ua/items/d7e39867-f34a-440c-b15b-8d7ab487765f>

- Медвідь Н. С. Історія української літературної мови. Контрольно-тренувальні завдання : навчально-методичний посібник. URL : <https://repository.gnpu.edu.ua/bitstreams/e21dea7c-fe89-47c0-940a-0743ec0a0e03/download>
- Огієнко І. І. Історія української літературної мови. URL : https://shron3.chtyvo.org.ua/Ohiyenko_Ivan/Istoriya_ukrainskoi_literaturnoi_movy.pdf
- Півторак Г. П. Історична правда проти імперської облуди. Київ : Арт прінт студія, 2018. 148 с.
- Русанівський В. М. Історія української літературної мови. URL : https://chtyvo.org.ua/authors/Rusanivskyy_VM/Istoriia_ukrainskoi_literaturnoi_movy/
- Українська мова : енциклопедія. URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Rusanivskyy_VM/Ukrainska_mova_Entsyklopedia.pdf?PHPSESSID=t8d2i43189puee6hcu3n1js2g2
- Фаріон І. Суспільний статус староукраїнської (руської) мови у XIV – XVII ст.: мовна свідомість, мовна дійсність, мовна перспектива. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2018. 656 с.

Іноземні джерела

- Popović M., Trostinska R. Hrvatski - istočnoslavenski poredbeno, Zagreb, 2020. 224 s.
- Popović M., Trostinska R. Akomodacija i oko nje (hrvatsko-ukrajinsko-ruske leksičke poredbe), Zbornik Slavenski jezici u usporedbi s hrvatskim III. (ur. D. Sesar), Zagreb, 2013. S. 141-147.

Електронні ресурси

1. Ізборник. URL : <http://litopys.org.ua>
2. Лінгвістичний портал. URL : <http://www.mova.info/>
3. Нова Мова. Проект розвитку української мови. URL : <http://www.novamova.com.ua>
4. Півторак Г. П. Статті. URL : <http://www.inmo.org.ua/departments/zpsm/staff/pivtorak.html>
5. Словник української мови. Академічний тлумачний словник URL : <http://sum.in.ua/>
6. Словники України online: словозміна, синонімія, фразеологія. URL : <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>
7. Українська мова. Енциклопедія. URL : <http://izbornyk.org.ua/ukrmova/um.htm>
8. Український лінгвістичний портал. URL : <http://www.ulif.org.ua>
9. Уроки державної мови. URL : <http://www.mova.kreschatic.kiev.ua>